

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ НАРИС

КАНЦІР Володимир Степанович - професор кафедри кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»

ORCIDID: <https://orcid.org/0000-0002-3689-4697>

ДОБРЯНСЬКИЙ Маркіян Владиславович - студент Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»

DOI 10.32782/NP.2022.2.11

Зроблено спробу наукового пошуку векторів модернізації кримінальної правової охорони основ національної безпеки України, відносин миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння й вдосконалення законодавства в цій частині, чому сприяє аналіз іноземного законодавчого досвіду.

Розглянуто, як законодавець окремих іноземних держав «оцінює», кваліфікує співпрацю громадян із державою – агресором для забезпечення інтересів ворога та заподіяння шкоди власній державі.

Ключові слова: колабораційна діяльність, воєнний стан, злочини проти основ національної безпеки України, окупація, тимчасово окуповані території, співпраця з державою-агресором.

Постановка проблеми

24 лютого 2022 року, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану», Президент України постановив своїм Указом ввести воєнний стан [1].

На часі нагальна необхідність наукового пошуку векторів модернізації кримінальної правової охорони основ національної безпеки України, відносин миру, безпеки людства та міжнародного право-

порядку, обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння й вдосконалення законодавства в цій частині, чому сприятиме аналіз іноземного досвіду.

Доречним прикладом є оперативне, за викликом часу, доповнення чинного КК України статтею 43-1 «Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України», статтею 111-1 «Колабораційна діяльність», статтею 111-2 «Пособництво державі-агресору», статтею 114-2 «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану», статтею 436-2 «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників» [2].

Стан дослідження

Проблемні аспекти кримінально-правової характеристики злочинів, передбачених у розділі I Особливої частини КК України, обстежувалися у працях багатьох вчених, зокрема: П. Андрушка, Г. Андрусів, В. Антипенко М. Бажанова, Ю. Бауліна, О. Бандурки, О. Бантишева, Д. Богатикова, В. Борисова, М. Бондаренко, Д. Бушуєва, П. Берзіна, В. Владимірова, О.

Гайворонського, В. Глушкова, В. Грищука, О. Дудорова, І. Діордіца, С. Дьякова, О. Звонарьова, В. Ємельянова, А. Ігнатова, А. Ігнат'єва, В. Картавцева, М. Карпушина, С. Клименка, В. Кузнєцова, В. Курляндского, О. Климчука, Н. Кончук, О. Костенка, О.Кравчука, О. Литвинова, В. Ліпкана, В. Матвійчука, П. Матишевського, М. Мельника, П. Михайленка, С. Мозоля, Л. Мошняга, А. Музики, В. Навроцького, Г. Новицького, Б. Одайник, Д. Олейнікова, В. Павликівського, О. Рубашенка, В. Рябчука, А. Савченка, Є. Скулиша, Є. Смірнова, В. Сташиса, Є. Стрельцова, О. Сотули, В. Тація, В. Тихого, М. Турецького, П. Фріса, М. Хавронюка, О. Чувакова, В. Шаблістого, О. Шамари, О. Шамсутдінова, В. Шлапаченка, М. Якубовича, С. Яценка та інших авторів.

Разом з тим, виклики воєнного стану, поточні зміни до чинного кримінального законодавства породжують нові платформи для наукового пошуку.

Мета статті

Зроблено спробу обстеження законодавчого досвіду окремих іноземних держав, стосовно регламентації кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність.

Виклад основного матеріалу дослідження

Термін колаборація (фр. «collaboration») вперше було використано у 1871 році, і він є зворотним утворенням від французького слова *collaborateur* (перша згадка датована 1802 р.), який застосовувався під час наполеонівських воєн до контрабандистів, які торгували з Англією та допомагали монархістам, і походить від латинського *collaboratus*, дієприкметник минулого часу від слова *collaborare* «працювати з», від *com-* «з» + *labore* «працювати» [3].

Підґрунтям для формування сучасного розуміння поняття «колабораціонізм» стала зустріч Філіпа Патена (глави французької держави з 1940 по 1944 рр.) з Адольфом Гітлером 24 жовтня 1940 р. у Монтуарі, яка була розцінена як зрада багатьма французами, особливо після широкого ви-

світлення в ЗМІ рукоштовання між маршалом і фюрером, яке офіційно символізувало вступ до «співпраці» між переможеною Францією та Німеччиною.

Через кілька днів після цієї зустрічі, а саме 30 жовтня 1940 р., Петен на своє виправдання записав радіозвернення, у якому містилися такі положення: «Це на честь і збереження французької єдності, єдності десяти століть, у рамках діяльності, конструктивної частини нового європейського порядку, я тепер стаю на шлях співпраці (...). Ця співпраця має бути широкою...» [4]. Фактично, ця промова про колаборацію з Німеччиною з вуст Патена прозвучала в позитивному значенні. В історію час його колабораційного уряду увійшов під назвою «режим Віші». Безсумнівно, що саме заява французького лідера про співпрацю Франції з нацистською Німеччиною, сприяла формуванню у світового співтовариства негативного ставлення стосовно такого явища, що, у свою чергу, призвело до розуміння, тлумачення сучасного терміну «колабораціонізм». Колабораціонізм був присутнім практично у кожній окупованій тим чи іншим тоталітарним агресором державі, тому термін швидко увійшов до іноземних мов, але в негативному сенсі. У суспільній думці Франції згодом також почало переважати негативне його сприйняття. Домінування негативних конотацій не в останню чергу спричинено тим, що поряд із співпрацею з нацистами у тих самих країнах існував і більш-менш потужний Рух Опору [5].

Відповідно до тлумачного словника-довідника історико-культурологічної термінології, під колабораціонізмом розуміють усвідомлене, добровільне і умисне співробітництво з ворогом, в його інтересах і на шкоду своїй державі. Термін частіше застосовується в більш вузькому сенсі – як співпраця з окупантами [6].

Однак, доволі часто термін «колабораціонізм» ототожнюють саме із співпрацею з окупаційною владою під час Другої світової війни. Це зумовлено, зокрема, тим, що саме у 1940 році у Франції власне і сформувалося поняття колабораціонізму. Це явище набуло доволі широкого поши-

рення й в інших європейських державах і не тільки, адже, враховуючи небачені масштаби цієї війни, співпраця з окупаційною адміністрацією та військом була непоодиноким явищем. Це було зумовлено низкою чинників. По-перше, систематичними залякуваннями з боку окупантів (аж до позбавлення життя чи відправки до концентраційного табору), по-друге, інколи особи добровільно зголошувалися за для отримання певних матеріальних благ. Однак, доволі частою причиною для колабораціонізму поставала саме прихильність осіб до держави агресора, схожі політико – ідеологічні погляди.

Міжнародне гуманітарне право, застосовне у збройних конфліктах, чітко не забороняє таку діяльність або вербування колаборантів [7]. Однак, ним заборонено застосовувати примус для таких цілей, зокрема, проти військовополонених або цивільних на окупованих територіях [8]. Зокрема, ст. 51 Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. передбачено, що «окупаційна держава не має права примушувати осіб, що перебувають під захистом, служити в її збройних чи окупаційних силах» [9].

Як уже зазначалося, в Україні кримінальну відповідальність за колабораціонізм було запроваджено внаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 3 березня 2022 р., № 2108-IX [10].

За інформацією секретаря РНБО Олексія Данилова: «Апарат Ради національної безпеки та оборони на доручення Президента веде реєстр колаборантів. Найближчим часом його оприлюднять, щоб усі бачили їхні імена». [11]. Станом на квітень місяць 2022 р. було зареєстровано 222 кримінальних проваджень за ст. 111-1 КК «колабораційна діяльність» [12]. Однак, станом на 19 травня такого реєстру ще досі не було опубліковано. На наш погляд, це пов'язано з тим, що в Україні діє презумпція невинуватості, тому внести певну особу до реєстру колаборантів стане можливим лише в тому випадку,

коли її винуватість буде доведено судом, а судові рішення набере законної сили [2].

Слід зазначити, що об'єктивна сторона діяння передбаченого ст. 111-1 КК України, вчиняється у формі активної дії, тобто завжди передуює певна поведінка особи, яка спрямована на підтримку ворога в певний спосіб.

Шляхом здійснення аналізу законодавства іноземних держав спробуємо розглянути різні дефінітивні підходи та санкціонування за вчинення колабораційної діяльності, а також виокремимо кримінальні правопорушення, які є тотожними або схожими за змістом до тих, які передбачені ст. 111-1 КК.

У ході цього дослідження нами було опрацьовано низку кримінального законодавства іноземних держав. Зокрема, отримані результати цього дослідження ґрунтуються на основі аналізу Кримінальних кодексів: Албанії, Андорри, Азербайджану, Австрії, Вірменії, Бельгії, Боснії та Герцеговини, Польщі, Латвії, Литви, Естонії, Чеської Республіки, Словаччини, Сербії, Словенії, Німеччини, Угорщини, Данії, Фінляндії, Хорватії, Швейцарії, Ісландії, Болгарії, Франції, Молдови, Португалії, Швеції та Іспанії.

Розпочнемо з аналізу кримінального законодавства Бельгії. Кримінальний кодекс Бельгії був прийнятий у 1867 році, а остання редакція статті, яку ми розглянемо нижче, була проведена згідно з Законом, прийнятим 10 липня 1996 році. Найбільш схожим за змістом до колабораційної діяльності в КК Бельгії є злочин, який передбачений статтею 118 bis. Він входить до Розділу II, має назву «Про злочини і проступки проти зовнішньої безпеки держави». Відповідно до ч. 1 «карається довічним позбавленням волі той, хто братиме участь у перетворенні ворогом законних інституцій чи організацій, підриватиме у воєнний час вірність громадян стосовно Короля і Держави чи хто свідомо проводитиме політику чи затверджуватиме образ ворога» [13]. У ч. 2 цієї статті передбачається відповідальність за поширення пропаганди, а саме: «також буде покараний довічним позбавленням волі той, хто

свідомо керуватиме, будь-яким способом здійснюватиме, буде підбурювати, сприяти або полегшувати пропаганду, спрямовану проти опору ворогові або його союзникам, а також на дії, перелічені у попередній частині» [13].

На наш погляд, норми Кримінального кодексу Данії також містять положення, які регламентують кримінальну відповідальність за колабораційну діяльність. Ми проаналізували норми Розділу XII, який іменується «Злочини проти незалежності і безпеки держави». Ст. 100 передбачено наступне: «(1) Будь-яка особа, яка публічними заявами спонукає до ворожих дій проти датської держави або хто створює очевидну небезпеку такої дії, несе відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк до шести років. (2) Будь-яка особа, яка публічними заявами спонукає до втручання іноземної держави в справі датської держави або хто створює очевидну небезпеку такого втручання карається штрафом або позбавленням волі на строк, що не перевищує один рік» [14].

Зауважимо, що у ст. 102 КК Данії передбачається відповідальність за широке коло діянь, які можна віднести до колабораціонізму. У ч. 1 вищезгаданої статті зазначено наступне: «Будь-яка особа, яка під час війни чи ворожої окупації надає ворогові допомогу словом чи ділом або, задля просування інтересів ворога, завдає шкоди військовій ефективності датської держави або будь-якої союзної держави, підлягає ув'язненню на будь-який термін, що не перевищує 16 років» [14]. Необхідно підкреслити, що у ч. 2 ст. 102 КК Данії деталізовано, що потрібно розуміти під допомогою ворогу, яка зазначена у ч. 1 цієї статті: «(1) набір або служба в збройних силах будь-якої ворожої держави, яка перебуває на війні або в окупації, або в пов'язаних з ними військових чи поліцейських формуваннях або в будь-яких подібних органах або організаціях; (2) виконання функцій цивільного службовця в поліції або в'язниці будь-якої ворожої сили, яка перебуває в стані війни чи окупації, якщо такі функції включають участь в огляді або триманні під вартою ув'язнених; (3) інформування чи

подібне співробітництво з будь-якою владою противника чи будь-якою пов'язаною організацією чи особою, що призводить до арешту чи ризику арешту чи поранення будь-кого пов'язаного; (4) пропаганда на користь будь-якої ворожої сили, яка перебуває в стані війни чи окупації, у т.ч діяльність як видавця, редактора або адміністративного працівника будь-якої щоденної газети, періодичного видання, видавничої справи або прес-бюро, що працює на просування інтересів ворога; (5) виплата значної фінансової допомоги іншим з метою просування пропаганди характеру, зазначеного в п. 4) або до будь-якої сторони або організації, що неправомірно співпрацює з ворожою владою, яка перебуває в стані війни чи окупації або просування інтересів такої влади» [14]. Таким чином, датським законодавством чітко встановлено форми, у яких вчиняється об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 102, що встановлює відповідальність за надання допомоги ворогу під час війни або окупації. Особливістю кримінального законодавства цієї держави є те, що особа, яка вчиняє дії, спрямовані на завдання шкоди військовій могутності, буде піддана відповідальності не тільки в разі вчинення таких дій проти Данії, але й проти союзницької держави.

На відміну, від кримінального законодавства Бельгії та Данії, Кримінальним кодексом Фінляндії колабораціонізм відносять до ознак такого кримінального правопорушення, як державної зради. Зокрема, у КК Фінляндії цей злочин віднесено до глави XII, яка має назву «Державні злочини». Кримінальна відповідальність за державну зраду передбачена ст. 3 глави XII КК Фінляндії, відповідно до якої: «(1) Громадянин Фінляндії, який під час триваючої або неминучої війни, збройного конфлікту або окупації за участю Фінляндії, (1) приєднується до збройних сил противника, (2) бере участь у військових операціях чи іншій військовій діяльності проти Фінляндії, (3) служить ворогу у військовій чи цивільній якості, безпосередньо сприяючи військовим операціям проти Фінляндії, або (4) співпрацює з ворогом або іншим

подібним чином надає послуги ворогу на шкоду Фінляндії за державну зраду засуджується до позбавлення волі від одного до десяти років (2). Також іноземець, який вчиняє дію, зазначену в п. 4 ч. 1, перебуваючи у Фінляндії або на службі у Фінляндії засуджується за державну зраду (3). Замах карається (4). Діяння, вчинене під час окупації і яке, очевидно, є необхідним для забезпечення виживання населення, не вважається сприянням ворогу, яке передбачено в п. 4 ч. 1» [15].

У розділі IX Кримінального кодексу Чеської Республіки наявна 319 стаття, яка визначає кримінальну відповідальність безпосередньо за вчинення колаборації. Зокрема, в ній зазначено наступне: «(1) Хто приносить прибуток ворогу чи якимось чином його підтримує, засуджується, якщо не йдеться про більш суворе кримінальне правопорушення, до позбавлення волі на строк від одного року до десяти років» [16].

Кримінальний кодекс Боснії та Герцеговини, у розділі XVI «Кримінальні злочини проти цілісності Боснії і Герцеговини», містить статтю 160, у якій визначається покарання за допомогу ворогу. Згідно з ч. 2 вищезгаданої статті: «Громадянин Боснії та Герцеговини, який з метою надання політичної допомоги ворогу або економічної, співпрацює з ворогом під час війни, карається позбавленням волі на строк не менше трьох років» [17].

У Кримінальних кодексах держав, які були частиною Югославії (Сербії, Хорватії, Македонії та Косово), міститься доволі унікальна стаття, яка передбачає кримінальну відповідальність за підписання капітуляції. Зокрема, зміст ст. 341 КК Хорватії: «Приєднання до окупації та капітуляції» наступний: «Той, хто підписує капітуляцію або приєднується до неї, або хто приймає чи приєднується до окупації Республіки Хорватія або частини її державної території, карається позбавленням волі на строк не менше п'яти років» [18].

Стосовно КК Сербії варто зазначити, що ця норма наявна у ст. 306, яка має назву «Визнання капітуляції чи окупації»: «Громадянин Сербії, який підписує або визнає

капітуляцію, або приймає, або визнає окупацію Сербії або її частини, карається позбавленням волі на строк не менше десяти років» [19]. Зміст положень Кримінальних кодексів Македонії та Косово фактично є таким самим. Відмінним є лише вид і міра покарання. Зокрема, КК Чорногорії за таке діяння передбачено покарання у виді позбавлення волі від 10 років та найбільш тривалий строк (ст. 358) [20]. Натомість у КК Косово за таке діяння передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не менше 10 років або довічне позбавлення волі (ст. 116) [21].

Розділом XXXIV Кримінального кодексу Словенії, яка має назву «Злочини проти оборонної сили держави», передбачено кримінальну відповідальність за допомогу ворогу, яка регламентована ст. 370 КК, відповідно до якої: «(1) Громадянин Республіки Словенія, який під час війни допомагає противнику в захопленні рухомого майна, продовольства чи інших товарів, або в проведенні будь-яких інших заходів проти населення, повинен бути засуджений до позбавлення волі на строк до п'яти років. (2) Такому ж покаранню підлягає і громадянин Республіки Словенії, який політично та економічно співпрацює під час війни з ворогом» [22].

Кримінальне законодавство Швейцарії, розділ XIII: «Злочини та проступки проти держави та національної безпеки». Ст. 266 bis «Закордонні операції і діяльності спрямовані проти безпеки Швейцарії». Відповідно до ч. 1 ст. 266 bis: «Будь-яка особа, яка з метою залучення або підтримки іноземних операцій або діяльності, спрямованої проти безпеки Швейцарії, контактує з іноземною державою, іноземними сторонами чи іншими іноземними організаціями або їх агентами, або видає чи поширює неправдиву чи спотворену інформацію, карається позбавленням волі на строк не більше п'яти років або накладенням грошового штрафу» [23]. Однак, ч. 2 цієї статті передбачено: «У важких випадках може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не менше одного року» [23]. Також у розділі XIII Кримінального кодексу Швейцарії

міститься стаття, яка передбачає відповідальність за підривно пропаганду, а саме ст. 275 bis. «Будь-яка особа, яка поширює іноземну пропаганду з метою призвести до насильницького повалення конституційного ладу Конфедерації або кантону, підлягають покаранню у вигляді позбавлення волі на строк не більше трьох років або накладенню грошового штрафу» [21]. Як відомо, Швейцарія за формою правління є федерацією, тобто на її території наявні своєрідні «державоподібні» утворення (кантони), які мають доволі широку автономію. Таким чином, посягання на повалення конституційного ладу кантону також вважається злочином, за яке передбачено покарання ст. 275 bis. На наш погляд, злочини передбачені ст. 266 bis та ст. 275 bis можна віднести до тих, які за своєю спрямованістю схожі до розуміння колабораційної діяльності.

Висновки

Отримані результати дослідження свідчать про те, що лише у незначній кількості держав у кримінальному законодавстві наявна норма, яка виокремлює колабораційну діяльність у самостійну статтю. Зазвичай, вчинення такого діяння в законодавствах іноземних держав розглядають як об'єктивну сторону такого злочину, як державна зрада. Тобто наявний своєрідний уніфікований підхід до кваліфікації та санкціонування такого діяння. На наш погляд, однією з передумов цього є те, що такі держави в останні десятиліття не стикалися зі збройною агресією чи повномасштабною війною, в наслідок чого в них не було нагальної потреби доопрацювати вітчизняні Кримінальні кодекси з метою виокремлення такого діяння в окремий склад злочину та встановлення санкції за його вчинення.

Натомість, у державах, які за останні десятиліття піддавалися збройній агресії чи брали участь у війні, наявне більш «розвинуте» кримінальне законодавство з широким колом злочинів, які встановлюють покарання за посягання на територіальний суверенітет, конституційний лад чи безпеку держави. Для прикладу, дер-

жави, які входили до складу Югославії, у своє кримінальне законодавство ввели таке кримінальне правопорушення, як підписання капітуляції та визнання або приєднання до окупації. Лише у КК Боснії і Герцеговини, Словенії відсутня така стаття. Так само, і вітчизняний кримінальний кодекс було доповнено новими статтями саме внаслідок збройної агресії РФ. Тобто однією із основних передумов для криміналізації колабораційної діяльності є існування такого явища в реальній дійсності певної держави.

Здійснивши порівняльний аналіз закордонного досвіду щодо притягнення до кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, а також суміжних за змістом кримінальних правопорушень, з'ясовано, що бельгійське кримінальне законодавство є, вочевидь, одним із найжорсткіших у сфері призначення покарання за колаборацію, адже за таке діяння загрожує довічне позбавлення волі. Проте, і датським КК передбачено довготривале позбавлення волі на строк до 16 років.

Натомість, фінським та чеським кримінальними кодексами вид і міра покарання є більш «лояльними». Залежно від вчиненого діяння, обставин справи та наслідків, яких вони спричинили, суд призначає покарання у виді позбавлення волі на строк від 1 до 10 років. Ще більшою «м'якістю» до призначення покарання характеризується боснійське та швейцарське законодавство.

На наш погляд, Кримінальним кодексом Данії найбільше з-поміж усіх розглянутих нами, розкрито, що варто розуміти під допомогою ворогу. Також вважаємо за доцільне акцентувати увагу на Кримінальному кодексі Швейцарії, у якому ч. 1 ст. 266 bis встановлено кримінальну відповідальність за закордонні операції та діяльності, які спрямовані проти безпеки держави.

Внесені зміни до Кримінального кодексу України відповідають сьогочасним викликам, з якими зіткнулася держава. Виокремлення колабораційної діяльності в окреме кримінальне правопорушення є позитивним явищем, адже законодавцем у

ст. 111-1 КК взято до уваги спрямованість діяння, а також передбачено чітку санкцію за певну протиправну дію. Тобто наявний більш індивідуальний підхід до санкціонування. Однак, деяка частина суспільства може вважати, що таке виокремлення є недоцільним та необґрунтованим. Зокрема, пояснюючи це тим, що колабораційну діяльність, відповідно до диспозиції статті 111 КК, можна віднести до ознак державної зради, і тому немає необхідності нагороджувати вітчизняне кримінальне законодавство новими положеннями.

Література

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022. №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001.- № 25-26. ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Wikipedia. Wartime collaboration. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Wartime_collaboration.
4. L'INA éclaire l'actu. 30 octobre 1940, Pétain annonce l'entrée dans la collaboration. URL: <https://www.ina.fr/ina-eclaire-actu/30-octobre-1940-petain-annonce-l-entree-dans-la-collaboration>.
5. Енциклопедія сучасної України. Колабораціонізм. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=4446.
6. Чернуха О. В., Альков В. А., Робак І. Ю. Тлумачний словник-довідник історико-культурологічної термінології для підготовки вітчизняних студентів до семінарських занять. Харків: ХНМУ, 2020. 32 с.
7. Shane Darcy. To serve the enemy: informers, collaborators, and the laws of armed conflict. New York: Oxford University Press, 2019.
8. Shane Darcy. Coming to terms with wartime collaboration: post-conflict processes and legal challenges. *Brooklyn journal of international law*. 2019. Volume 45. p. 75-136.
9. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#n212.
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України від 3 березня 2022. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>.
11. Львівська обласна державна адміністрація. Апарат РНБО на доручення Президента веде реєстр колаборантів. URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=66955>.
12. Українські новини. Венедіктова розповіла про головних підозрюваних у держзраді через війну РФ в Україні. URL: <https://ukranews.com/ua/news/846-941-venediktova-rozpovila-pro-golovnyh-pidozryuvanyh-u-derzhzradi-cherez-vijnu-rf-v-ukrayini>.
13. Criminal Code of the Kingdom of Belgium. 2021. URL: https://www.legislationline.org/download/id/9628/file/BELG_CC_fr.pdf.
14. The Criminal Code. Order No. 909 of September 27, 2005, as amended by Act Nos. 1389 and 1400 of December 21, 2005. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6372/file/Denmark_Criminal_Code_am2005_en.pdf.
15. The Criminal code of Finland. 39/1889, amendments up to 766/2015 included. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6375/file/Finland_CC_1889_am2015_en.pdf.
16. Criminal code of the Czech Republic. Amendment: 330/2011 Coll. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6370/file/Czech%20Republic_CC_2009_am2011_en.pdf.
17. The Criminal code of Bosnia and Herzegovina. BiH Official gazette 3/03 with amendments to the Law as published in "Official Gazette of BiH" no. 32/03, 37/03 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/18. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8499/file/CC_BiH_am2018_eng.pdf.
18. Criminal code of the Republic of Croatia. URL: https://www.legislationline.org/download/id/7896/file/Croatia_Criminal_Code_2011_en.pdf.

19. Criminal code of the Republic of Serbia. Edited by OSCE Mission to SaM. April 2013. URL: https://www.legislationline.org/download/id/5480/file/Serbia_CC_am2012_en.pdf.

20. Criminal code of Montenegro. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8406/file/Montenegro_CC_am2018_en.pdf.

21. Criminal code of the Republic of Kosovo. CODE NO. 06/L-074. URL: <https://md.rks-gov.net/desk/inc/media/A5713395-507E-4538-BED6-2FA2510F3FCD.pdf>.

22. The unofficial consolidated version of the Criminal Code of the Republic of Slovenia. URL: https://www.legislationline.org/download/id/9232/file/SLOV_CC.pdf.

23. Swiss Criminal Code. Status as of 1 July 2020. URL: https://www.legislationline.org/download/id/8991/file/SWITZ_Criminal%20Code_as%20of%202020-07-01.pdf.

SUMMARY

This article is devoted to the investigation of criminal liability for collaborative activity in Ukraine and abroad. In the course of our research the history of appearance of the term «collaborationism» was analysed, as well as the process of formation of modern understanding of the «collaborative activity». Also the criminal legislation of foreign countries is studied for the purpose of identification of countries, the legislation of which includes the legal norm that regulates criminal liability for collaboration activity.

It was determined that in a number of countries the separate legal norm, which would envisage criminal liability for commitment of collaborationism activity is completely absent. In fact, such a phenomenon, according to legal norms of their criminal codes, shall be classified as a subject of a different criminal offence, namely treason.

Instead, in criminal codes of following countries, such as Belgium, Finland, Denmark, Czech Republic, Slovenia, Switzerland, a number of countries of former Yugoslavia, there is a separate article, which regulates the criminal liability for commitment of collaboration activity, as well as similar acts.

As a result of the conducted research, it was found that each country has its own approach to determining the sanctions for commitment such acts. In particular, some countries even provide for the imposition of life sentence (Belgium, Ukraine, Kosovo). From our perspective, in the Ukrainian criminal legislation the range of acts that should be attributed to collaborative activities is determined thoroughly, as well as the type and the measure of punishment is individualized, depending on the act committed.

Key words: collaboration activities, martial law, crimes against the foundations of national security of Ukraine, occupation, temporarily occupied territories, cooperation with the aggressor state.